

บทที่ 4

การศึกษาระดับเมือง

: การประกอบกิจกรรมเศรษฐกิจนอกระบบในพื้นที่ศึกษา

การประกอบกิจกรรมเศรษฐกิจนอกระบบ ถือเป็นส่วนหนึ่งของระบบเศรษฐกิจของเมืองไปโดยปริยาย การขยายตัวในด้านการค้า การบริการของเมือง ส่งผลให้การประกอบกิจกรรมเศรษฐกิจนอกระบบมีความซับซ้อนมากยิ่งขึ้น เมืองยิ่งขยายตัวก็ยิ่งส่งผลให้เกิดการประกอบกิจกรรมเหล่านี้มากขึ้น เนื่องจากโดยทั่วไปแล้วการเลือกทำเลที่ตั้งของการประกอบกิจกรรมเศรษฐกิจนอกระบบ จะคำนึงถึงแหล่งชุมชนเป็นหลัก เมืองขยายตัวมากขึ้น เกิดแหล่งชุมชนเพิ่มขึ้น ก็ส่งผลให้เกิดกิจกรรมเศรษฐกิจนอกระบบกระจายอยู่ตามแหล่งชุมชนต่างๆ เพิ่มมากขึ้น เช่น ตามย่านการค้าต่างๆ ของเมือง ตลาดสด หรือชุมทางการขนส่ง ซึ่งจะพบได้ทั่วไปในเมืองต่างๆ

จากการสำรวจข้อมูลของการประกอบกิจกรรมเศรษฐกิจนอกระบบในพื้นที่ศึกษา ได้ทำการรวบรวมข้อมูลในด้านต่างๆ ทั้งเรื่องของลักษณะของกิจกรรม จำนวน การกระจายตัว และที่ตั้ง รวมทั้งข้อมูลที่น่าจะมีประโยชน์ต่อการศึกษา เช่น ประเภทของสินค้าและบริการที่เกิดจากการประกอบกิจกรรมเศรษฐกิจนอกระบบ ซึ่งในขั้นแรกได้ทำการแยกประเภทของการประกอบกิจกรรมเศรษฐกิจนอกระบบเพื่อใช้เป็นเกณฑ์ในการศึกษาวิเคราะห์ โดยใช้แนวคิดในเรื่องของการจำแนกลักษณะของกิจกรรมเศรษฐกิจนอกระบบ ซึ่งจะเน้นในด้านลักษณะของการประกอบกิจกรรมและแนวคิดในเรื่องการแบ่งประเภทของการจ้างงานในภาคเศรษฐกิจนอกระบบของ Sethuraman (อ้างใน วัลตถ มั่นแน่น , 2541 : 9-10) โดยเน้นในลักษณะผู้ทำงานอิสระ (Independent Worker) และเป็นงานประเภทที่ทำด้วยตนเองหรือจ้างตนเอง (Self-employed) สามารถพบเห็นได้โดยทั่วไปตามท้องถนนในเมือง ตามตรอก-ซอยและแหล่งชุมชนต่างๆ และรวมทั้งการใช้แนวคิดในการแบ่งภาคกิจกรรมเศรษฐกิจ คือ 1. ภาคเกษตรกรรม 2. ภาคการผลิตและอุตสาหกรรม 3. ภาคการค้าและบริการ มาช่วยในการจำแนกกิจกรรมเศรษฐกิจนอกระบบที่เกิดขึ้นในพื้นที่ศึกษา ซึ่งสามารถจำแนกประเภทของกิจกรรมได้ดังนี้

1. กิจกรรมที่มีลักษณะเป็นการค้า

สามารถแบ่งลักษณะของกิจกรรมตามการได้มาในสินค้าเพื่อการจำหน่าย ได้ดังนี้

- 1.1 กิจกรรมการค้าที่ต้องมีกระบวนการผลิตสินค้าเพื่อนำมาจำหน่าย
- 1.2 กิจกรรมการค้าที่รับสินค้ามาเพื่อทำการจำหน่ายโดยไม่มีกระบวนการผลิต
- 1.3 กิจกรรมการค้าที่มีทั้งการผลิตสินค้าและรับสินค้ามาจำหน่ายควบคู่กัน
- 1.4 กิจกรรมการค้าโดยการเก็บของเก่าขาย

2. กิจกรรมที่มีลักษณะเป็นการบริการ

สามารถแบ่งลักษณะของการบริการได้ดังนี้

2.1 กิจกรรมการบริการที่ออกมาในรูปของวัตถุ, สิ่งของ

2.2 กิจกรรมการบริการเพื่อตอบสนองพฤติกรรมมนุษย์

โดยมีรายละเอียดในด้านต่างๆของกิจกรรมเศรษฐกิจนอกระบบ ดังต่อไปนี้

4.1 องค์ประกอบของกิจกรรมเศรษฐกิจนอกระบบในพื้นที่ศึกษา

4.1.1 ประเภทของกิจกรรมเศรษฐกิจนอกระบบ

จากการสำรวจการประกอบกิจกรรมเศรษฐกิจนอกระบบในพื้นที่ศึกษาจำนวน 4,625 ราย สามารถแบ่งประเภทของกิจกรรมที่เกิดขึ้นได้ดังนี้

1. กิจกรรมที่มีลักษณะเป็นการค้า ซึ่งแยกเป็น 4 ประเภท คือ

1.1 กิจกรรมการค้าที่ต้องมีกระบวนการผลิต สินค้าเพื่อนำมาจำหน่าย เป็นกิจกรรมที่ประกอบไปด้วยการผลิตและการค้า คือ กิจกรรมที่มีกระบวนการผลิตสินค้าเพื่อจำหน่ายเองเป็นหลัก โดยการแปรรูปวัตถุดิบต่างๆ เพื่อนำมาทำสินค้าหรือผลิตสินค้าขึ้นเอง ซึ่งส่วนมากจะเป็นสินค้าเพื่อการบริโภค เช่น ถ้วยเดี่ยว แกงสำเร็จรูป อาหารตามสั่ง ฯลฯ สามารถพบเห็นกิจกรรมประเภทนี้ได้ทั่วไปในเมือง โดยเฉพาะแหล่งชุมชนต่างๆ กิจกรรมประเภทนี้มีจำนวน 1,033 ราย คิดเป็นร้อยละ 44.60 ของกิจกรรมที่มีลักษณะเป็นการค้า และคิดเป็นร้อยละ 22.34 ของกิจกรรมเศรษฐกิจนอกระบบทั้งหมดจากการสำรวจ

1.2 กิจกรรมการค้าที่รับสินค้ามาเพื่อทำการจำหน่ายโดยไม่มีกระบวนการผลิต เป็นกิจกรรมที่มีการรับสินค้าที่จะจำหน่ายมาจากแหล่งผลิตต่างๆ โดยมีได้มีการผลิตสินค้าเพื่อการจำหน่ายเอง ซึ่งส่วนใหญ่กิจกรรมประเภทนี้จะมีที่ตั้งสัมพันธ์กับตามตลาดสด และตลาดนัดที่กระจายตัวอยู่ทั่วไปในเมือง โดยในพื้นที่ศึกษามีกิจกรรมประเภทนี้อยู่ 1,232 ราย คิดเป็นร้อยละ 53.20 ของกิจกรรมที่มีลักษณะเป็นการค้า และคิดเป็นร้อยละ 26.64 ของกิจกรรมเศรษฐกิจนอกระบบทั้งหมดจากการสำรวจ

1.3 กิจกรรมการค้าที่มีทั้งการผลิตและรับสินค้ามาจำหน่ายควบคู่กัน เป็นกิจกรรมที่มีทั้งการแปรรูปวัตถุดิบหรือผลิตสินค้าเพื่อจำหน่ายเองและยังมีการรับสินค้าจากแหล่งผลิตต่างๆ มาจำหน่ายควบคู่กันด้วย ซึ่งสินค้าทั้งที่ผลิตเองและรับมาขายโดยส่วนใหญ่จะเป็นสินค้าประเภทเดียวกัน เช่น ร้านที่รับผักสดมาขายและผลิตผักดองขายเอง เป็นต้น โดยมีจำนวนของกิจกรรมประเภทนี้ 46 ราย คิดเป็นร้อยละ 1.99 ของกิจกรรมที่มีลักษณะเป็นการค้า และคิดเป็นร้อยละ 0.99 ของกิจกรรมเศรษฐกิจนอกระบบทั้งหมดจากการสำรวจ

1.4 กิจกรรมการค้าโดยการเก็บหรือรับซื้อของเก่าขาย เป็นกิจกรรมการค้าในลักษณะเฉพาะ โดยสินค้าซึ่งได้แก่ของเก่านั้นมาจากการตระเวนเก็บจากกองขยะ, ถังขยะ หรือรับซื้อจากบ้านเรือนทั่วไป ซึ่งของที่ได้จะนำไปขายให้กับร้านที่รับซื้อโดยตรง กิจกรรมประเภทนี้สามารถพบเห็นได้ทั่วไปในแหล่งชุมชน กิจกรรมการค้าประเภทนี้เป็นกิจกรรมที่พบน้อยที่สุด โดยในพื้นที่ศึกษามีกิจกรรมประเภทนี้อยู่ 5 ราย คิดเป็นร้อยละ 0.22 ของกิจกรรมที่มีลักษณะเป็นการค้า และคิดเป็นร้อยละ 0.11 ของกิจกรรมเศรษฐกิจนอกระบบทั้งหมดจากการสำรวจ

2. กิจกรรมที่มีลักษณะเป็นการบริการ แยกเป็น 2 ประเภท (Mill, 1852) คือ

2.1 กิจกรรมการบริการที่ออกมาในรูปของวัตถุ, สิ่งของ เป็นกิจกรรมที่ประกอบด้วยการผลิตและการบริการ คือ กิจกรรมการบริการที่ต้องมีกระบวนการผลิตสินค้า (Productive) เข้ามาเกี่ยวข้องเพื่อการให้บริการกับลูกค้า ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นงานบริการเกี่ยวกับการซ่อมบำรุงอุปกรณ์ต่างๆ เช่น ซ่อมรองเท้า ซ่อมนาฬิกา ซ่อมแซมเสื้อผ้า ที่ตั้งของกิจกรรมในลักษณะนี้จะสัมพันธ์กับพื้นที่ที่เป็นแหล่งชุมชน ในพื้นที่ศึกษามีกิจกรรมการบริการประเภทนี้จำนวน 40 ราย คิดเป็นร้อยละ 1.73 ของกิจกรรมที่มีลักษณะเป็นการบริการ และคิดเป็นร้อยละ 0.86 ของกิจกรรมเศรษฐกิจนอกระบบทั้งหมดจากการสำรวจ

2.2 กิจกรรมการบริการเพื่อตอบสนองพฤติกรรมมนุษย์ เป็นกิจกรรมการบริการที่ไม่ได้แสดงออกมาในรูปของวัตถุ แต่เป็นบริการที่สะท้อนถึงความต้องการของมนุษย์ ซึ่งในที่นี้คือ “ความต้องการในการเดินทาง” บริการเหล่านี้ ได้แก่ รถจักรยานยนต์รับจ้าง รถปิกอัพรับจ้าง ซึ่งจะกระจายอยู่ตามย่านที่มีผู้คนพลุกพล่าน เช่น ย่านพักอาศัย ย่านพาณิชยกรรม เป็นต้น มีกิจกรรมประเภทนี้ในพื้นที่ศึกษาจำนวน 2,269 ราย คิดเป็นร้อยละ 98.27 ของกิจกรรมที่มีลักษณะเป็นการบริการ และคิดเป็นร้อยละ 49.06 ของกิจกรรมเศรษฐกิจนอกระบบทั้งหมด

ตารางที่ 4.1 แสดงจำนวนของการประกอบกิจกรรมเศรษฐกิจนอกระบบแต่ละประเภท

การประกอบกิจกรรมเศรษฐกิจนอกระบบ	จำนวน	ร้อยละ
1. กิจกรรมที่มีลักษณะเป็นการค้า	2,316	50.08
กิจกรรมการค้าที่ต้องมีกระบวนการผลิตสินค้าเพื่อนำมาจำหน่าย	1,033	22.34
กิจกรรมการค้าที่รับสินค้ามาเพื่อทำการจำหน่ายโดยไม่มีกระบวนการผลิต	1,232	26.64
กิจกรรมการค้าที่มีทั้งการผลิตสินค้าและรับสินค้ามาจำหน่ายควบคู่กัน	46	0.99
กิจกรรมการค้าโดยการเก็บของเก่าขาย	5	0.11
2. กิจกรรมที่มีลักษณะเป็นการบริการ	2,309	49.92
กิจกรรมการบริการที่ออกมาในรูปของวัตถุ, สิ่งของ	40	0.86
กิจกรรมการบริการเพื่อตอบสนองพฤติกรรมมนุษย์	2,269	49.06
รวม	4,625	100.00

ที่มา : จากการสำรวจภาคสนามระหว่างเดือนกรกฎาคม – กันยายน พ.ศ.2545

4.1.2 ประเภทและชนิดของสินค้าและบริการในการประกอบกิจกรรมเศรษฐกิจนอกระบบ

การประกอบกิจกรรมเศรษฐกิจนอกระบบในพื้นที่ศึกษามีลักษณะของประเภทสินค้าและบริการที่มีความหลากหลายมาก โดยในการศึกษาจะแบ่งประเภทสินค้าให้อยู่ในส่วนของกิจกรรมที่มีลักษณะเป็นการค้า และประเภทของบริการให้อยู่ในกิจกรรมที่มีลักษณะเป็นการบริการ

1. กิจกรรมที่มีลักษณะเป็นการค้า สามารถแบ่งลักษณะของสินค้าออกเป็นกลุ่มได้ 4 ประเภทใหญ่ด้วยกัน (T.G.Mcgee and Y.M.Yeung, 1977 : 81) คือ Unprocessed food ได้แก่ สินค้าจำพวกอาหารสด ผัก และผลไม้สดที่ยังไม่ได้ทำการปรุง ; Semiprocessed food ได้แก่ จำพวกอาหารกึ่งสำเร็จรูป เช่น อาหารปรุงสำเร็จนำกลับไปรับประทานที่บ้าน เป็นต้น ; Prepared food ได้แก่ อาหารสำเร็จรูป พร้อมทานได้เลยในพื้นที่ขณะนั้น เช่น ก๋วยเตี๋ยวหรืออาหารตามสั่งประเภทต่างๆ ; Nonfoods ได้แก่ สินค้าจำพวกเสื้อผ้า เครื่องใช้ไม้สอยต่างๆ เช่น รองเท้า แว่นตา หนังสือ ฯลฯ

จากการสำรวจพบว่า กิจกรรมการค้าที่จำหน่ายสินค้าประเภท Nonfoods มีจำนวนมากที่สุดถึง 779 ราย คิดเป็นร้อยละ 33.70 ของจำนวนกิจกรรมเศรษฐกิจนอกระบบที่มีลักษณะเป็นการค้า รองลงมาคือ กิจกรรมการค้าที่จำหน่ายสินค้าประเภท Semiprocessed food มีจำนวน 605 ราย คิดเป็นร้อยละ 26.18 , กิจกรรมการค้าที่จำหน่ายสินค้าประเภท Unprocessed food มีจำนวน 503 ราย คิดเป็นร้อยละ 21.77 และ กิจกรรมการค้าที่จำหน่ายสินค้าประเภท Prepared food มีจำนวน 424 ราย คิดเป็นร้อยละ 18.35

ก. Unprocessed food (อาหารสด ผักและผลไม้สด)

กิจกรรมการค้าที่จำหน่ายสินค้าประเภทนี้ส่วนใหญ่มีที่ตั้งสัมพันธ์กับตลาดสดขนาดใหญ่ที่เป็นศูนย์กลางการค้า ตลาดขนาดเล็กและตลาดนัดที่กระจายอยู่ทั่วไปในพื้นที่ศึกษา ซึ่งกิจกรรมการค้าที่จำหน่ายสินค้าประเภทนี้ที่อยู่บริเวณตลาดสดก็จะเกาะกลุ่มรวมตัววางแผงจำหน่ายสินค้าโดยรอบตลาด โดยเฉพาะในช่วงเวลาเช้า ส่วนใหญ่เป็นการวางแผงลอยเพื่อจำหน่ายสินค้าเป็นการถาวร ไม่เคลื่อนย้ายไปไหนจนเมื่อตลาดวายก็จะหายไปเป็นที่สุด เช่น บริเวณตลาดบางแค ซึ่งถือเป็นศูนย์กลางด้านพาณิชยกรรมของเมือง แต่ถ้าเป็นในลักษณะของการค้าที่เป็นตลาดนัด กิจกรรมการค้าประเภทนี้จะรวมกลุ่มขายสินค้าในพื้นที่ว่างต่างๆ มีการวางแผงลอยเพื่อขายเป็นการชั่วคราวเนื่องจากสะดวกในการเคลื่อนย้าย เนื่องจากตลาดนัดต้องมีการเปลี่ยนพื้นที่ค้าขายทุกวัน ซึ่งตลาดนัดโดยทั่วไปจะมีเวลาคิดตลาดในช่วงเย็น

ร้อยละ 87.67 ของกิจกรรมการค้าประเภทนี้ทำการจำหน่ายสินค้าโดยใช้แผงลอยชั่วคราวในการวางสินค้า และรองลงมาใช้ กระจบุง , กระจาด หรือถังพลาสติก และรถเข็นคิดเป็นร้อยละ 4.37 และ 3.58 และสินค้าประเภทนี้จะมีความสัมพันธ์กับกิจกรรมการค้าที่รับ

สินค้ามาเพื่อทำการจำหน่ายโดยไม่มีกระบวนการผลิต คิดเป็นร้อยละ 94.04 ของการได้มาซึ่งสินค้าในการจำหน่าย

ข. Semiprocessed food (อาหารกึ่งสำเร็จรูป)

กิจกรรมการค้าที่จำหน่ายสินค้าประเภทนี้ จะมีที่ตั้งสัมพันธ์กับตลาดสดและตลาดนัด เช่นเดียวกับสินค้าประเภท Unprocessed food ส่วนใหญ่จะพบมากในช่วงเวลาเช้าและช่วงเวลายืน ประมาณร้อยละ 97.19 เป็นการวางจำหน่ายสินค้าเป็นการถาวร ซึ่งจะรองนตลาดวอยจิ้งเคลื่อนย้าย ขณะที่อีกร้อยละ 1.82 มีการเปลี่ยนสถานที่จำหน่ายไปเรื่อยๆ โดยใช้เวลาในการจำหน่ายสินค้าในแต่ละแห่งไม่นานนัก โดยใช้พาหนะ เช่น รถจีน รถจักรยานยนต์ และรถปิกอัพ เป็นหลัก

โดยประมาณร้อยละ 52.56 ของกิจกรรมการค้าสินค้าประเภทนี้ใช้แผงลอยชั่วคราวในการค้า รองลงมาได้แก่ การใช้รถจีน และรถจักรยานยนต์ คิดเป็นร้อยละ 46.45 และ 0.50 ตามลำดับ สินค้าประเภทนี้การได้มาของสินค้าจะมีความสอดคล้องกับ กิจกรรมการค้าที่ต้องมีกระบวนการผลิตสินค้าเพื่อนำมาจำหน่าย โดยการได้มาของสินค้าเพื่อจำหน่ายมาจากการผลิตสินค้าเองของผู้ประกอบการ คิดเป็นร้อยละ 94.55

ค. Prepared food (อาหารสำเร็จรูป)

กิจกรรมการค้าที่จำหน่ายสินค้าประเภทอาหารสำเร็จรูปนี้ ส่วนใหญ่จะมีที่ตั้งสัมพันธ์กับแหล่งชุมชนที่เป็นย่านพักอาศัยและบริเวณสถานที่ราชการหรือสถาบันการศึกษา โดยส่วนใหญ่จะพบมากในช่วงเวลาเย็นและกลางคืน การจำหน่ายสินค้าประเภทนี้มุ่งให้บริการกับบรรดาประชาชน นักเรียน นักศึกษา ที่ต้องการความสะดวกรวดเร็วในการรับประทานอาหารไม่ต้องการความยุ่งยากหรือไม่มีความพร้อมที่จะประกอบอาหารเอง โดยประมาณร้อยละ 98.11 ของกิจกรรมการค้าประเภทนี้มีที่ตั้งการค้าเป็นการถาวร ไม่เคลื่อนย้ายไปไหน และอีกร้อยละ 1.89 เป็นลักษณะการค้าที่เปลี่ยนสถานที่ขายไปเรื่อยๆ

ร้อยละ 84.20 ใช้รถจีนเป็นอุปกรณ์ในการขาย และส่วนใหญ่จะมีการตั้งโต๊ะไว้บริการลูกค้า รองลงมาเป็นลักษณะของแผงลอยกึ่งถาวร ซึ่งมีเต็นท์ผ้าใบกางหรือเป็นเพิงไม้ และการใช้แผงลอยชั่วคราว ร้อยละ 13.92 สินค้าประเภทนี้จะมีความสัมพันธ์กับกิจกรรมการค้าที่กิจกรรมการค้าที่ต้องมีกระบวนการผลิตสินค้าเพื่อนำมาจำหน่าย คิดเป็นร้อยละ 94.58 ของการได้มาซึ่งสินค้าในการจำหน่าย

ง. Nonfoods (สินค้าเครื่องใช้ทั่วไป)

กิจกรรมการค้าที่จำหน่ายสินค้าประเภทนี้ ส่วนมากจะมีที่ตั้งสัมพันธ์กับย่านการค้าต่างๆ โดยเฉพาะบริเวณตลาดสด บริเวณศูนย์การค้าขนาดใหญ่ ร้อยละ 99.10 มีการวางแผนจำหน่ายสินค้าเป็นการถาวร ไม่เคลื่อนย้ายไปไหน อุปกรณ์ที่นิยมใช้ในการจำหน่ายสินค้าได้แก่ แผงลอยชั่วคราว ร้อยละ 72.40 รองลงมาได้แก่การขายกับพื้นผิวโดยมีผ้าปูรองสินค้า คิด

เป็นร้อยละ 26.19 และสินค้าประเภทนี้จะมีความสัมพันธ์กับกิจกรรมการค้าที่รับสินค้ามาเพื่อทำการจำหน่ายโดยไม่มีกระบวนการผลิต คิดเป็นร้อยละ 99.49 ของการได้มาซึ่งสินค้าในการจำหน่าย

กิจกรรมการค้าอีกประเภทหนึ่งที่สัมพันธ์กับสินค้าประเภทนี้ได้แก่ กิจกรรมการค้าโดยการเก็บของเก่าขาย ซึ่งตัวสินค้าจะแตกต่างจากสินค้าที่กิจกรรมการค้าอื่นๆ ทำการขาย โดยสินค้าที่กิจกรรมการค้าประเภทนี้ทำการซื้อขายได้แก่ สิ่งของที่สามารถนำกลับมาใช้ประโยชน์ใหม่ได้ สินค้ามาจากการเก็บหรือรับซื้อของเหลือใช้จากครัวเรือน จะพบกิจกรรมการค้าประเภทนี้ได้ตามแหล่งชุมชนต่างๆ การตระเวนเก็บสิ่งของมักจะเริ่มในช่วงเย็น โดยใช้รถซาเล้งเป็นอุปกรณ์สำคัญในการตระเวนเก็บสิ่งของที่จะนำไปขาย

ตารางที่ 4.2 แสดงสัดส่วนของสินค้าแต่ละประเภทจำแนกตามลักษณะการค้า

การประกอบกิจกรรมเศรษฐกิจนอกระบบ	Unprocessed food	Semiprocessed food	Prepared food	Nonfoods
<i>กิจกรรมที่มีลักษณะเป็นการค้า</i>				
การค้าที่ต้องมีกระบวนการผลิตสินค้าเพื่อนำมาจำหน่าย	2.39	94.55	94.58	0.51
การค้าที่รับสินค้ามาเพื่อทำการจำหน่ายโดยไม่มีกระบวนการผลิต	94.04	4.30	4.95	99.49
การค้าที่มีทั้งการผลิตสินค้าและรับสินค้ามาจำหน่ายควบคู่กัน	3.58	1.16	0.47	-
การค้าโดยการเก็บของเก่าขาย	-	-	-	(100.00)*
รวม	100.00	100.00	100.00	100.00

ที่มา : จากการสำรวจภาคสนามระหว่างเดือนกรกฎาคม - กันยายน พ.ศ.2545

หมายเหตุ : * ตัวเลขในวงเล็บเป็นร้อยละของการค้าโดยการเก็บของเก่าเท่านั้น ไม่ได้รวมกับการค้าประเภทอื่นๆ

ตารางที่ 4.3 แสดงสัดส่วนการเคลื่อนไหวของกิจกรรมที่มีลักษณะเป็นการค้าจำแนกตามประเภทของสินค้า

ประเภทสินค้า \ ลักษณะการเคลื่อนไหว	Mobile	Semistatic	Static
Unprocessed food	2.39	1.99	95.63
Semiprocessed food	0.99	1.82	97.13
Prepared food	1.89	-	98.11
Nonfoods	0.90	-	99.10

ที่มา : จากการสำรวจภาคสนามระหว่างเดือนกรกฎาคม - กันยายน พ.ศ.2545

2. กิจกรรมที่มีลักษณะเป็นการบริการ สามารถแบ่งลักษณะของบริการออกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ กิจกรรมการบริการที่ออกมาในรูปของวัตถุ, สิ่งของ ได้แก่บริการจำพวก รับซ่อมรถเก่า รับทำกุญแจ เป็นต้น ; กิจกรรมการบริการเพื่อตอบสนองพฤติกรรมมนุษย์ ได้แก่ บริการจำพวก รถจักรยานยนต์รับจ้าง รถปิกอัพรับจ้าง

ก. การบริการที่ออกมาในรูปของวัตถุ, สิ่งของ (Outward objects)

กิจกรรมการบริการประเภทนี้จะมีที่ตั้งสัมพันธ์กับแหล่งชุมชน ย่านการค้า โดยจะพบว่าส่วนมากกระจายอยู่ตามตลาดสด, บริเวณศูนย์การค้า และบริเวณย่านพักอาศัยหนาแน่น การบริการจะอาศัยแหล่งลอยตัวชั่วคราว มีการวางแผนให้บริการเป็นการถาวร ไม่เคลื่อนย้ายไปไหน มุ่งให้บริการกับประชาชนในพื้นที่ ซึ่งจากการสำรวจสามารถแบ่งกิจกรรมการบริการประเภทนี้ได้เป็น 7 ชนิด ดังนี้

1. รับซ่อมนาฬิกา	5. รับเลี่ยมพระ
2. รับทำกุญแจ	6. รับซุบทอง, เงิน
3. รับซ่อมรถเก่า	7. รับทำป้าย, ตราขาย
4. รับซ่อมแซมเสื้อผ้า	

ข. การบริการเพื่อตอบสนองพฤติกรรมมนุษย์ (Human beings)

กิจกรรมการบริการเพื่อตอบสนองพฤติกรรมของมนุษย์ในที่นี้ ได้แก่ พฤติกรรมในการต้องการเดินทางของมนุษย์ จึงเป็นลักษณะการบริการที่เกี่ยวกับการรับส่งคนหรือสินค้าจากที่หนึ่งไปยังอีกที่หนึ่ง ซึ่งจากการสำรวจสามารถแยกกิจกรรมการบริการประเภทนี้ได้ 2 ชนิด ดังนี้

1. รถจักรยานยนต์รับจ้าง ซึ่งถือเป็นบริการที่มีกระจายอยู่ในพื้นที่มากที่สุด พบว่าตรอก ซอย หรือบริเวณที่มีประชาชนอาศัยอยู่กันหนาแน่น จะมีจำนวนรายของบริการรถจักรยานยนต์รับจ้างอยู่มาก หรือบริเวณที่เป็นศูนย์รวมกิจกรรม (Node) ต่างๆ เช่น ตลาด ศูนย์การค้า ก็จะมีบริการประเภทนี้อยู่ การบริการประเภทนี้ส่วนใหญ่จะใช้พื้นที่บาทวิถีเป็นที่จอดรถจักรยานยนต์ การบริการนี้ถือว่ามีค่าสำคัญเป็นอย่างมากกับการเดินทางในปัจจุบัน เนื่องจากการที่เมืองขยายตัวไปอย่างไร้ทิศทาง (Urban sprawl) ทำให้เกิด ตรอกซอยมากมาย ที่ระบบขนส่งมวลชนส่งเข้าไปไม่ถึง บริการรถจักรยานยนต์รับจ้างจึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างมากในการเชื่อมต่อการเดินทางเพื่อเข้าสู่พื้นที่ได้สะดวกยิ่งขึ้น

2. รถปิกอัพหรือรถบรรทุกรับจ้าง เป็นการบริการในลักษณะของการขนส่งสิ่งของมากกว่าที่จะเป็นการขนส่งคน บริการประเภทนี้จะกระจายอยู่ทั่วไปในแหล่งชุมชนต่างๆ ซึ่งส่วนมากจะพบอยู่ในย่านพักอาศัย

ตารางที่ 4.4 แสดงสัดส่วนของอุปกรณ์ที่ใช้ในการประกอบกิจกรรมเศรษฐกิจนอกระบบ

ลักษณะกิจกรรม อุปกรณ์ที่ใช้	รถเข็น	ชาเล็ง	รถจักรยานยนต์	ปิกอัพ	แผงลอย	ขายกับพื้นผิว	กระบุง กระจาด	ใช้เสาแทรก หาบขาย
	ประเภทการค้า							
Unprocessed food	3.58	0.20	0.99	0.60	87.67	2.58	4.37	-
Semiprocessed food	46.45	-	0.50	-	52.56	-	-	0.50
Prepared food	84.20	-	1.65	0.24	13.92	-	-	-
Nonfoods	0.26	1.02	-	0.26	71.94	26.02	0.51	-
ประเภทบริการ								
Outward objects	-	-	-	-	100.00	-	-	-
Human being	-	-	99.65	0.35	-	-	-	-

ที่มา : จากการสำรวจภาคสนามระหว่างเดือนกรกฎาคม – กันยายน พ.ศ.2545

4.1.3 อุปกรณ์ที่ใช้ในการประกอบกิจกรรมเศรษฐกิจนอกระบบ

จากการสำรวจการประกอบกิจกรรมเศรษฐกิจนอกระบบทั้งที่เป็นลักษณะของการค้าและลักษณะของการบริการในพื้นที่ศึกษา ทำให้เห็นถึงความหลากหลายของอุปกรณ์ที่ใช้ในการประกอบกิจการ ซึ่งสามารถแบ่งได้เป็น 8 ประเภทตามลักษณะที่พบเห็น ดังนี้

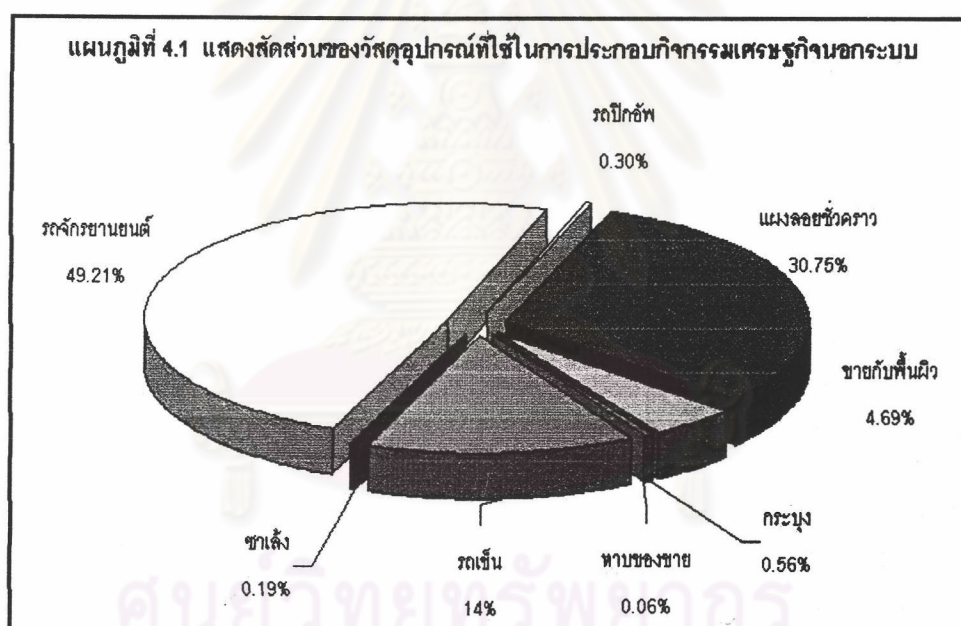
1. รถเข็น
2. รถชาเล็ง
3. รถจักรยานยนต์
4. รถปิกอัพ
5. การวางแผงลอยชั่วคราว เช่น โครงเหล็ก , โต๊ะ , ใ้ราวแขวนของ
6. การวางขายกับพื้นผิวทางเดินเท้า
7. การใช้กระบุง , กระจาด หรือถังพลาสติก ใส่นินค้า
8. ใช้เสาแทรกหาบของขาย

จากการสำรวจพบว่า กิจกรรมที่ใช้วัสดุอุปกรณ์เป็นรถจักรยานยนต์มีมากที่สุดถึง 2,276 ราย โดยเกือบทั้งหมดจะใช้ในกิจกรรมที่เป็นลักษณะของการบริการ คิดเป็นร้อยละ 49.21 ของอุปกรณ์ที่ใช้ในการประกอบกิจกรรมเศรษฐกิจนอกระบบ รองลงมาคือ กิจกรรมที่ใช้วัสดุอุปกรณ์เป็นแผงลอยชั่วคราวมีจำนวน 1,422 ราย คิดเป็นร้อยละ 30.75 , การใช้รถเข็น จำนวน 658 ราย คิดเป็นร้อยละ 14.23 และวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการประกอบกิจกรรมเศรษฐกิจนอกระบบที่มีจำนวนน้อยที่สุดได้แก่ การใช้เสาแทรกหาบของขาย เป็นจำนวน 3 ราย คิดเป็นร้อยละ 0.06

ตารางที่ 4.5 แสดงสัดส่วนของวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการประกอบกิจกรรมเศรษฐกิจนอกระบบ

วัสดุอุปกรณ์	ร้อยละ
รถเข็น	14.23
รถชาเล้ง	0.19
รถจักรยานยนต์	49.21
รถปิกอัพ	0.30
แผงลอยชั่วคราว	30.75
ขายกับพื้นผิว	4.69
กระบุง , กระจาด	0.56
หาบของขาย	0.06
รวม	100.00

ที่มา : จากการสำรวจภาคสนามระหว่างเดือนกรกฎาคม – กันยายน พ.ศ.2545

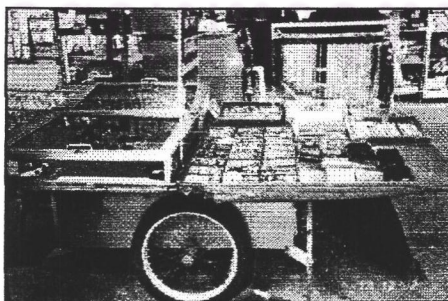
ภาพที่ 4.1 แสดงการค้าสินค้าประเภท Unprocessed food

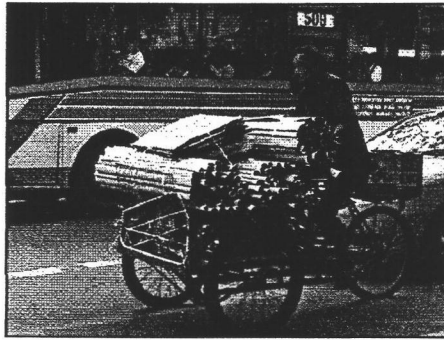
ภาพที่ 4.2 แสดงการค้าสินค้าประเภท Semiprocessed food

ภาพที่ 4.3 แสดงการค้าสินค้าประเภท Prepared food

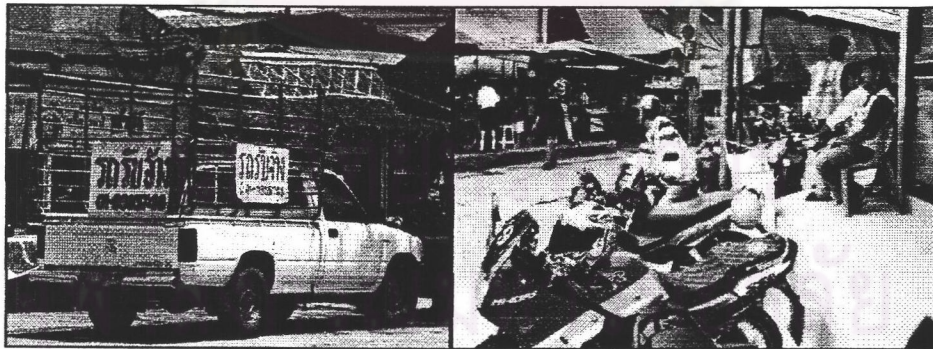
ภาพที่ 4.4 แสดงการค้าสินค้าประเภท Nonfoods

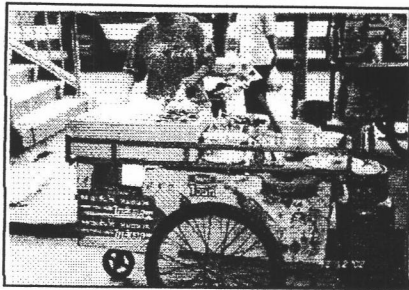
ภาพที่ 4.5 แสดงการประกอบการค้าของเก่า

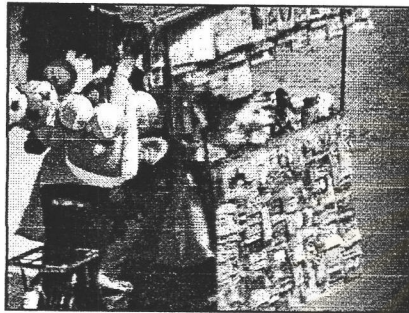
ภาพที่ 4.6 แสดงการบริการที่ออกมาในรูปแบบของวัตถุสิ่งของ

ภาพที่ 4.7 แสดงการบริการเพื่อตอบสนองพฤติกรรมมนุษย์

ภาพที่ 4.8 แสดงการประกอบการค้าที่ใช้รถเข็น

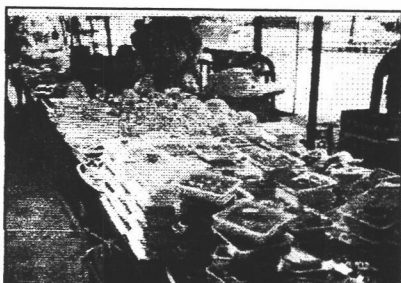
ภาพที่ 4.9 แสดงการประกอบการค้าโดยใช้รถซาเล้ง

ภาพที่ 4.10 แสดงการประกอบการค้าโดยใช้รถจักรยานยนต์

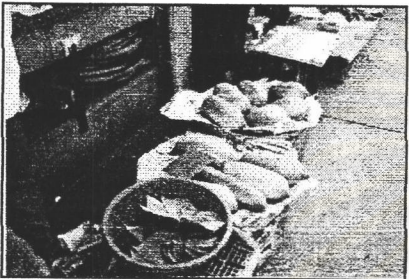
ภาพที่ 4.11 แสดงการประกอบการค้าโดยใช้รถบรรทุก

ภาพที่ 4.12 แสดงการประกอบการค้าโดยใช้แผงลอย

ภาพที่ 4.13 แสดงการประกอบการค้าโดยวางสินค้ากับพื้นผิว

ภาพที่ 4.14 แสดงการประกอบการค้าโดยใช้กระจาด, ตะกร้า

ภาพที่ 4.15 แสดงการประกอบการค้าโดยการหาสินค้าขาย

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

4.1.4 สถานที่ตั้งของการประกอบกิจกรรมเศรษฐกิจนอกระบบ

สถานที่ตั้งของการประกอบกิจกรรมเศรษฐกิจนอกระบบที่พบจากการสำรวจในพื้นที่ศึกษา สามารถแบ่งออกได้เป็น 3 กลุ่ม คือ

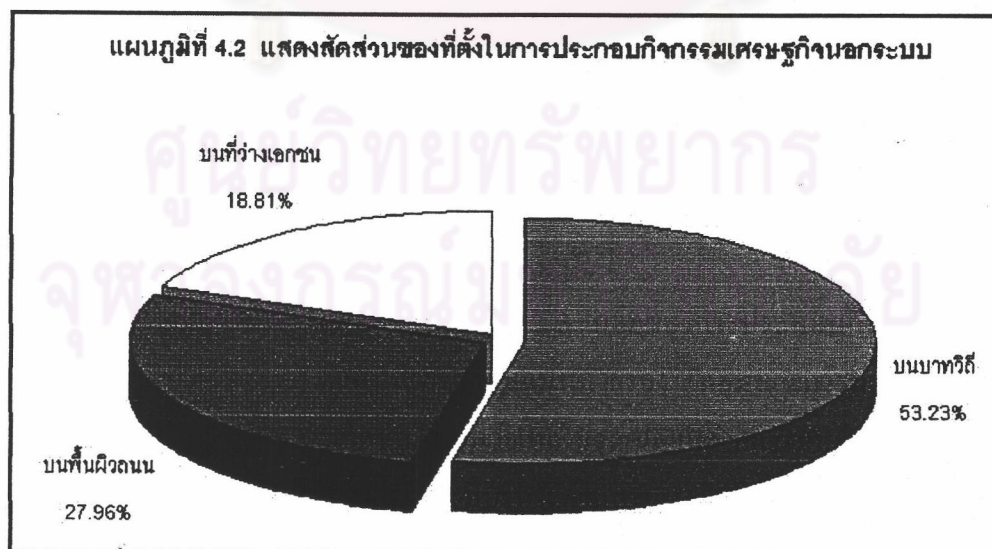
1. กิจกรรมเศรษฐกิจนอกระบบที่ตั้งบนบาทวิถี
2. กิจกรรมเศรษฐกิจนอกระบบที่ตั้งบนพื้นผิวถนน
3. กิจกรรมเศรษฐกิจนอกระบบที่ตั้งบนที่ว่างเอกชน เช่น ที่ว่างที่ไม่ได้ทำประโยชน์ ที่วัด เป็นต้น

ที่ตั้งของการประกอบกิจกรรมเศรษฐกิจนอกระบบที่พบมากที่สุด ได้แก่ กิจกรรมที่ใช้พื้นที่บนบาทวิถีเป็นที่ประกอบการ มีจำนวน 2,462 ราย คิดเป็นร้อยละ 53.23 รองลงมาเป็นกิจกรรมที่ใช้พื้นผิวถนนเป็นที่ตั้ง มีจำนวน 1,293 คิดเป็นร้อยละ 27.96 และกิจกรรมที่ใช้พื้นที่ว่างเอกชนเป็นที่ประกอบการ มีจำนวน 870 คิดเป็นร้อยละ 18.81

ตารางที่ 4.6 แสดงจำนวนและสัดส่วนของที่ตั้งในการประกอบกิจกรรมเศรษฐกิจนอกระบบ

ที่ตั้งกิจกรรม	จำนวน	ร้อยละ
กิจกรรมเศรษฐกิจนอกระบบที่ตั้งบนบาทวิถี	2,462	53.23
กิจกรรมเศรษฐกิจนอกระบบที่ตั้งบนพื้นผิวถนน	1,293	27.96
กิจกรรมเศรษฐกิจนอกระบบที่ตั้งบนที่ว่างเอกชน	870	18.81

ที่มา : จากการสำรวจภาคสนามระหว่างเดือนกรกฎาคม – กันยายน พ.ศ.2545

4.2 รูปแบบที่ตั้งของกลุ่มกิจกรรมเศรษฐกิจนอกระบบ

จากที่ได้กล่าวมาในบทที่แล้ว ในหัวข้อที่เกี่ยวกับพัฒนาการและการเจริญเติบโตของพื้นที่ศึกษาทำให้ทราบว่า การขยายตัวของเมืองในพื้นที่ศึกษานั้นก่อให้เกิดศูนย์กลางระดับต่างๆ ขึ้นในพื้นที่ ซึ่งศูนย์กลางเหล่านี้ก็จะมีความสัมพันธ์กับการเกิดของกิจกรรมเศรษฐกิจนอกระบบ ในลักษณะของการรวมตัวกันเป็นกลุ่มขึ้นในบริเวณพื้นที่ที่เป็นศูนย์กลางต่างๆ ซึ่งจากการสำรวจการประกอบกิจกรรมเศรษฐกิจนอกระบบในพื้นที่ศึกษา พบว่าการจำแนกความเป็นศูนย์กลางระดับต่างๆ ทำให้สามารถระบุกลุ่มของการประกอบกิจกรรมเศรษฐกิจนอกระบบที่สัมพันธ์กับลักษณะของเมืองได้เป็น 6 กลุ่ม ดังนี้

1. กลุ่มของการประกอบกิจกรรมเศรษฐกิจนอกระบบที่เกิดโดยรอบบริเวณที่เป็นศูนย์กลางทางด้านพาณิชยกรรมของเมือง (Commercial Area) กลุ่มของการประกอบกิจกรรมเศรษฐกิจนอกระบบประเภทนี้จะรวมตัวกันอยู่มากในบริเวณที่เป็นย่านการค้าขนาดใหญ่ของพื้นที่ ซึ่งลักษณะของศูนย์กลางนี้จะแบบ Outlying Business Center คือศูนย์กลางของพื้นที่เมืองที่ขยายตัวออกมาในลักษณะของการเป็นชานเมือง เป็นศูนย์กลางทางการค้าและบริการที่ตอบสนองความต้องการของประชาชนในพื้นที่ ดังนั้นบริเวณศูนย์กลางนี้จึงเป็นแหล่งสำคัญที่ก่อให้เกิดการประกอบกิจกรรมเศรษฐกิจนอกระบบขึ้นทั้งในด้านการค้าและด้านการบริการ มีความหลากหลายของสินค้าและบริการมาก

2. กลุ่มของการประกอบกิจกรรมเศรษฐกิจนอกระบบที่เกิดบริเวณจุดเชื่อมของถนนสายหลักกับถนนสายรอง กลุ่มของการประกอบกิจกรรมเศรษฐกิจนอกระบบประเภทนี้เกิดขึ้นเนื่องจากความสะดวกในการคมนาคมของการเป็นจุดเชื่อมของถนน ซึ่งจะเป็นทางผ่านของการคมนาคมที่จะเดินทางออกสู่พื้นที่ชานเมือง สินค้าจะเป็นประเภท Prepared food และ Semiprocessed food ซึ่งเป็นสินค้าที่ผู้บริโภคที่ต้องเดินทางออกสู่ชานเมืองสามารถเลือกซื้อและใช้บริการได้อย่างรวดเร็ว กลุ่มของการประกอบกิจกรรมประเภทนี้จะอาศัยทำเลบริเวณริมถนนฝั่งขาออกจากตัวเมืองเป็นพื้นที่ประกอบการ เพื่อมุ่งที่จะบริการประชาชนที่กลับจากการทำงานในเมือง

3. กลุ่มของการประกอบกิจกรรมเศรษฐกิจนอกระบบที่เกิดบริเวณจุดตัดของถนนสายรองกับถนนสายรอง กลุ่มของการประกอบกิจกรรมเศรษฐกิจนอกระบบประเภทนี้จะเกิดขึ้นในบริเวณที่เป็นจุดเปลี่ยนถ่ายการขนส่งที่จะเข้าสู่พื้นที่ที่เป็นย่านพักอาศัย ในบริเวณดังกล่าว จะมีบริการด้านการขนส่งเป็นจำนวนมาก รวมทั้งการขนส่งในรูปแบบรถจักรยานยนต์รับจ้าง สินค้าจะมีทั้งประเภท Unprocessd food , Semiprocessed food และ Prepared food เพื่อให้บริการแก่ผู้คนที่กำลังจะกลับที่พักอาศัย

4. กลุ่มของการประกอบกิจกรรมเศรษฐกิจนอกระบบที่เกิดโดยรอบบริเวณ ศูนย์รวมกิจกรรม (Node) ต่างๆ กลุ่มของการประกอบกิจกรรมเศรษฐกิจนอกระบบประเภทนี้จะ เกิดรวมตัวกันอยู่ในบริเวณที่เป็นแหล่งที่มีผู้คนพลุกพล่าน เช่น ตลาดสดขนาดเล็ก ศูนย์การค้า โรงเรียนขนาดใหญ่ มหาวิทยาลัย หรือบริเวณสถานที่ราชการต่างๆ สินค้าส่วนใหญ่จะเป็น ประเภท Prepared food และ Semiprocessed food

5. กลุ่มของการประกอบกิจกรรมเศรษฐกิจนอกระบบที่เกิดบริเวณปากซอยที่มี ประชาชนอยู่อาศัยหนาแน่น กลุ่มของการประกอบกิจกรรมเศรษฐกิจนอกระบบประเภทนี้เกิดขึ้น เพื่อคอยบริการคนในซอยนั้นๆ เป็นหลัก แต่เนื่องจากซอยมีความลึกค่อนข้างมาก การตั้งจุดบริการ ในซอยอาจทำให้ประชาชนบางส่วนไม่ต้องการหยุดแวะเพื่อใช้บริการ การตั้งทำเลบริการหน้าปาก ซอยจึงถือเป็นพื้นที่ที่เหมาะสมที่สุด เนื่องจากผู้คนที่อยู่ในซอยทุกคนต้องผ่านหรือต้องใช้บริการด้านการ ขนส่งที่มีอยู่บริเวณปากซอย สินค้าส่วนมากจะเป็นประเภท Semiprocessed food และ Prepared food เพื่อเน้นความสะดวกในการบริการ

6. กลุ่มของการประกอบกิจกรรมเศรษฐกิจนอกระบบที่เกิดในบริเวณชุมชน พักอาศัย ซึ่งเป็นเสมือนศูนย์กลางทางการค้าของชุมชน กลุ่มของการประกอบกิจกรรมเศรษฐกิจ นอกระบบประเภทนี้ มีไว้เพื่อบริการคนในชุมชน จะมีประเภทของสินค้าที่จำกัด เนื่องจากความ ต้องการสินค้าและบริการมีไม่มากนัก พื้นที่ประกอบการจะอาศัยพื้นที่ว่างภายในชุมชน

ตารางที่ 4.7 แสดงจำนวนกลุ่มของการประกอบกิจกรรมเศรษฐกิจนอกระบบ

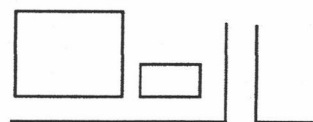
กลุ่มของการประกอบกิจกรรมเศรษฐกิจนอกระบบ	จำนวน
กลุ่มที่เกิดโดยรอบบริเวณที่เป็นศูนย์กลางทางด้านพาณิชย์กรรมของเมือง	1
กลุ่มที่เกิดบริเวณจุดเชื่อมของถนนสายหลักกับถนนสายรอง	2
กลุ่มที่เกิดบริเวณจุดตัดของถนนสายรองกับถนนสายรอง	4
กลุ่มที่เกิดโดยรอบบริเวณศูนย์รวมกิจกรรม (Node) ต่างๆ	8
กลุ่มที่เกิดบริเวณปากซอยที่มีประชาชนอยู่อาศัยหนาแน่น	10
กลุ่มที่เกิดในบริเวณชุมชนพักอาศัย ซึ่งเป็นเสมือนศูนย์กลางทางการค้าของชุมชน	16
รวม	41

ที่มา : จากการสำรวจภาคสนามระหว่างเดือนกรกฎาคม – กันยายน พ.ศ.2545

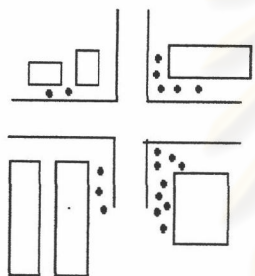
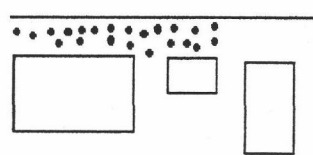
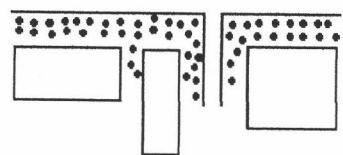
ในหัวข้อต่อไปจะเป็นการวิเคราะห์แบบสัมพัทธ์จากการสัมภาษณ์ผู้ประกอบการเศรษฐกิจนอกระบบและผู้ใช้บริการในพื้นที่แต่ละกลุ่มดังที่ได้กล่าวมา ซึ่งได้ทำการสุ่มเลือกพื้นที่ที่เป็นตัวแทนในการศึกษาไว้แล้ว โดยจะกล่าวถึงรายละเอียดของพื้นที่แต่ละกลุ่มในบทต่อไป

กลุ่มการประกอบกิจกรรมเศรษฐกิจนอกระบบที่เกิดโดยรอบ บริเวณที่เป็นศูนย์กลางทางค้าปลีกของเมือง

กลุ่มการประกอบกิจกรรมเศรษฐกิจนอกระบบที่เกิด บริเวณจุดเชื่อมของถนนสายหลักกับถนนสายรอง

กลุ่มการประกอบกิจกรรมเศรษฐกิจนอกระบบที่เกิดบริเวณ จุดตัดของถนนสายรองกับถนนสายรอง

กลุ่มการประกอบกิจกรรมเศรษฐกิจนอกระบบที่เกิด โดยรอบบริเวณศูนย์รวมกิจกรรมต่างๆ

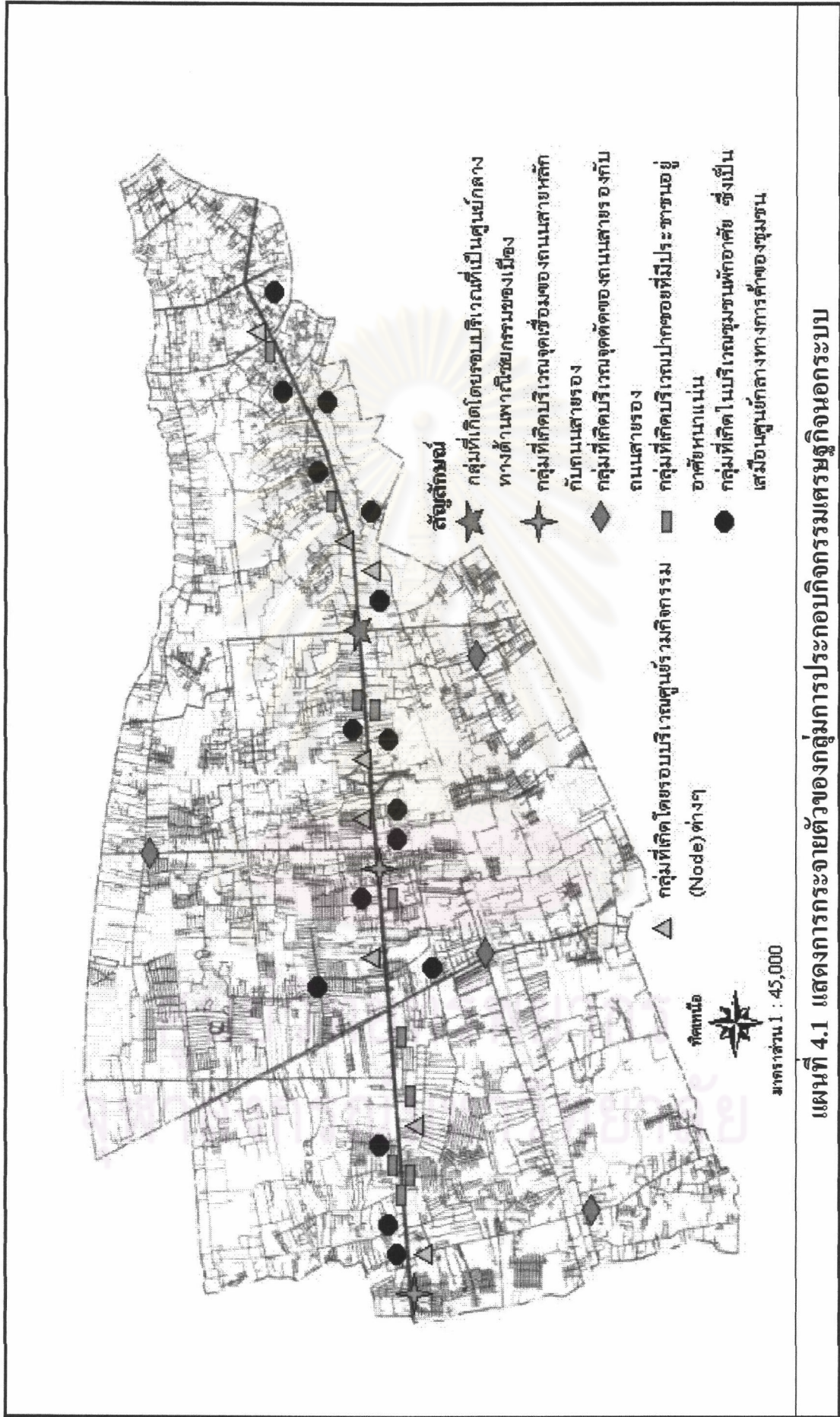

กลุ่มการประกอบกิจกรรมเศรษฐกิจนอกระบบที่เกิดบริเวณ ปากซอยที่มีประชาชนอยู่อาศัยหนาแน่น

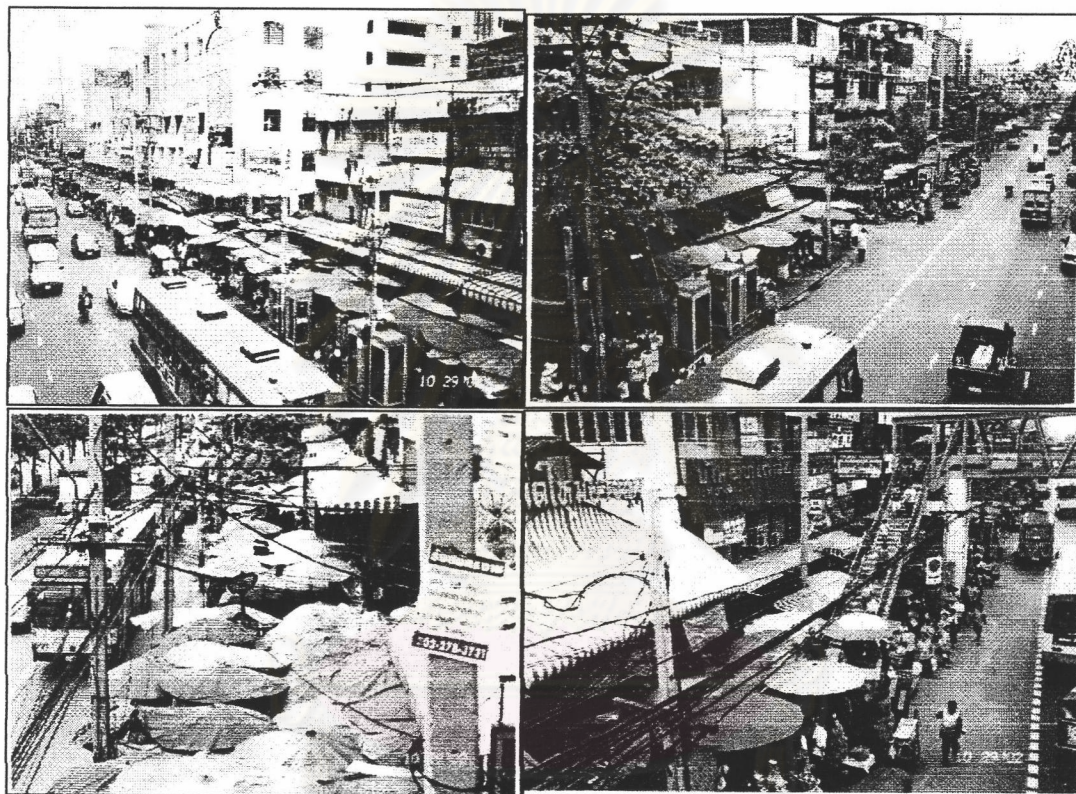

กลุ่มการประกอบกิจกรรมเศรษฐกิจนอกระบบที่เกิดใน บริเวณชุมชนพักอาศัย

ภาพที่ 4.16 แสดงลักษณะของการประกอบกิจกรรมเศรษฐกิจนอกระบบในกลุ่มต่างๆ

แผนที่ 4.1 แสดงการกระจายตัวของกลุ่มการประกอบกิจการเศรษฐกิจนอกระบบ

ภาพที่ 4.17 แสดงกลุ่มของการประกอบกิจกรรมเศรษฐกิจนอกระบบที่เกิดโดยรอบบริเวณที่เป็น ศูนย์กลางทางด้านพาณิชยกรรมของเมือง (บริเวณตลาดบางแค)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

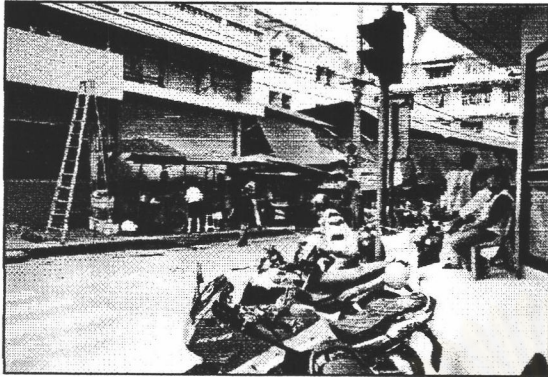

บริเวณสามแยกพุทธมณฑล สาย 2

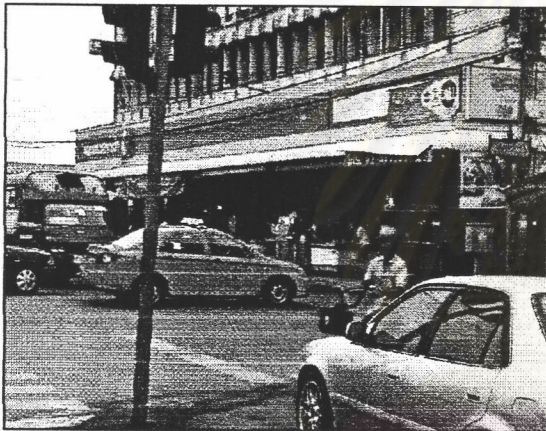

บริเวณสามแยกพุทธมณฑล สาย 4

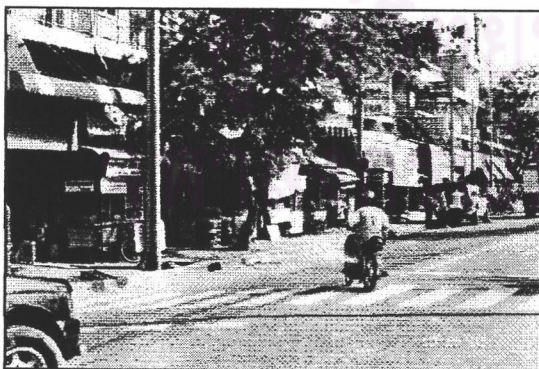
ภาพที่ 4.18 แสดงกลุ่มของการประกอบกิจกรรมเศรษฐกิจนอกระบบที่เกิดบริเวณจุดเชื่อมของถนน
สายหลักกับถนนสาทรรอง

บริเวณสี่แยกคลองขวาง

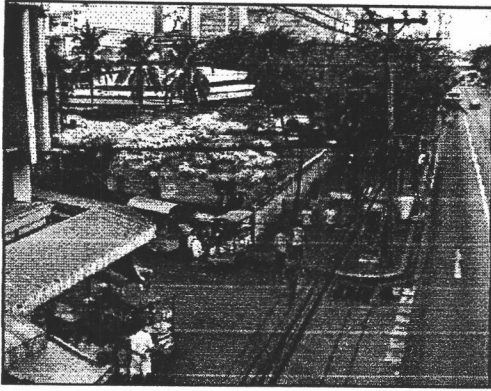

บริเวณสี่แยกทศกัณฑ์

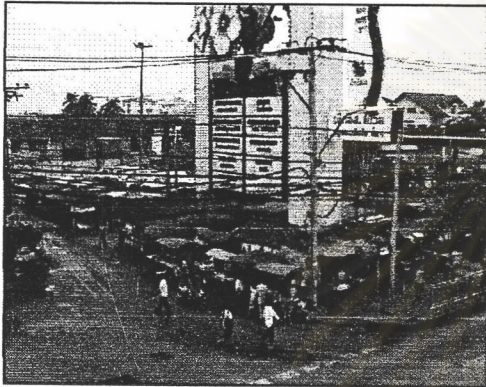

บริเวณสี่แยกหนองแขม

ภาพที่ 4.19 แสดงกลุ่มของการประกอบกิจกรรมเศรษฐกิจนอกระบบที่เกิดบริเวณจุดตัดของถนน
สายรองกับถนนสายรอง

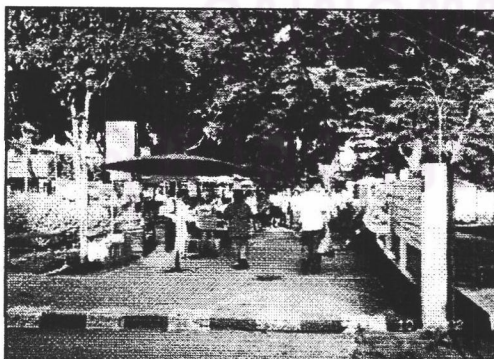
บริเวณห้างสรรพสินค้าฟิวเจอร์ปาร์ค บางแค

บริเวณห้างสรรพสินค้าเดอะมอลล์ บางแค

บริเวณ โรงพยาบาลเกษมราษฎร์

บริเวณหน้าสำนักงานเขตหนองแขม

ภาพที่ 4.20 แสดงกลุ่มของการประกอบกิจกรรมเศรษฐกิจนอกระบบที่เกิดโดยรอบบริเวณศูนย์รวม
กิจกรรม (Node) ต่างๆ

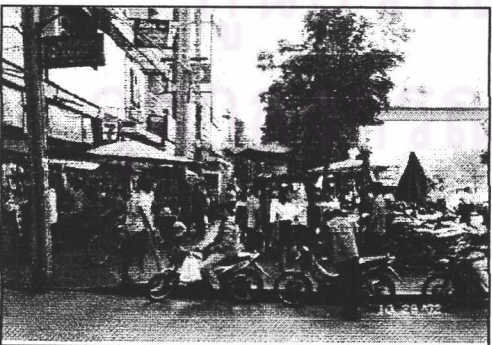
บริเวณปากซอยเพชรเกษม 48

บริเวณปากซอยเพชรเกษม 46

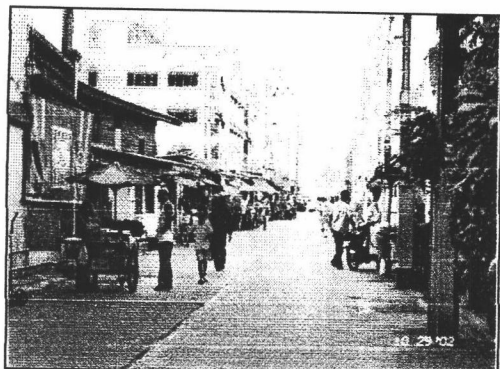

บริเวณปากซอยเพชรเกษม 20

บริเวณปากซอยเพชรเกษม 77/3

ภาพที่ 4.21 แสดงกลุ่มของการประกอบกิจกรรมเศรษฐกิจนอกระบบที่เกิดบริเวณปากซอยที่มี
ประชาชนอยู่อาศัยหนาแน่น

บริเวณในซอยเพชรเกษม 116

บริเวณในซอยเพชรเกษม 39

บริเวณในซอยเพชรเกษม 33/3

บริเวณในซอยเพชรเกษม 15

ภาพที่ 4.22 แสดงกลุ่มของการประกอบกิจกรรมเศรษฐกิจนอกระบบที่เกิดขึ้นในบริเวณชุมชนพักอาศัย ซึ่งเป็นเสมือนศูนย์กลางทางการค้าของชุมชน

4.3 การวิเคราะห์สภาพวิถีชีวิตของผู้ประกอบกิจกรรมเศรษฐกิจนอกระบบ

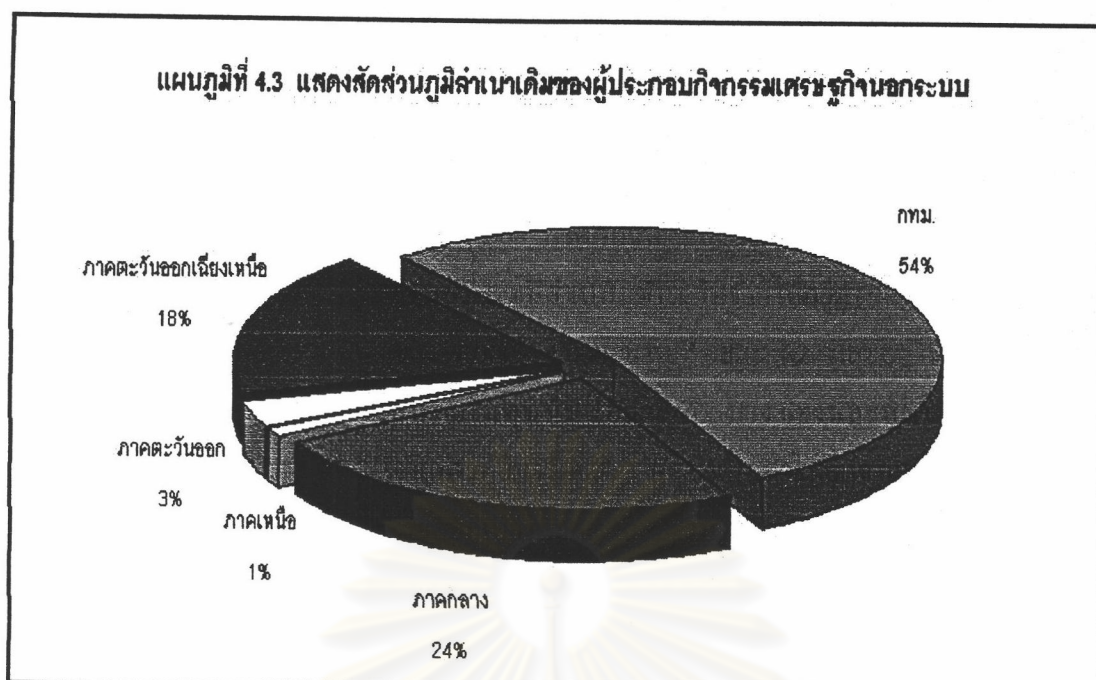
ในส่วนนี้จะเป็นการวิเคราะห์ข้อมูลของผู้ประกอบกิจกรรมเศรษฐกิจนอกระบบ จากที่ได้ทำการสัมภาษณ์โดยการใช้แบบสัมภาษณ์แบบ Unstructured Interview จำนวน 100 ชุด ในการสัมภาษณ์ผู้ประกอบกิจกรรมเศรษฐกิจนอกระบบและใช้แบบสัมภาษณ์จำนวน 100 ชุดในการสัมภาษณ์ผู้ใช้บริการของกิจกรรมเศรษฐกิจนอกระบบ

4.3.1 ลักษณะทั่วไปของผู้ประกอบกิจกรรมเศรษฐกิจนอกระบบ

เนื่องจากการประกอบกิจกรรมเศรษฐกิจนอกระบบเป็นกิจกรรมที่อาศัยทุนในการประกอบการ และความรู้หรือทักษะของผู้ประกอบการต่ำ จึงเป็นอาชีพที่เหมาะสมในการรองรับแรงงานส่วนเกินที่อพยพมาจากต่างจังหวัด และคนว่างงานในชุมชนเมือง จากการสัมภาษณ์พบว่า ผู้ที่มีอาชีพในภาคนอกระบบร้อยละ 53 เป็นผู้ที่มีภูมิลำเนาเดิมอยู่ในกรุงเทพมหานครฯ อีกร้อยละ 46 เป็นคนต่างจังหวัดที่เข้ามาอยู่ในกรุงเทพมหานครฯ โดยมาจากภาคกลางมากที่สุดถึงร้อยละ 52.18 รองลงมาได้แก่ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือร้อยละ 39.13 ส่วนที่เหลือมาจากภาคตะวันออก และภาคเหนือร้อยละ 6.52 และ 2.17 ตามลำดับ สำหรับที่พักอาศัยปัจจุบันของผู้ประกอบกิจกรรมเศรษฐกิจนอกระบบนั้นร้อยละ 41 มีที่พักอาศัยห่างกับพื้นที่ประกอบการประมาณ 1-3 กิโลเมตร รองลงมาได้แก่ผู้ที่พักอาศัยใกล้กับพื้นที่ประกอบการในระยะทางน้อยกว่า 1 กิโลเมตร ร้อยละ 28

ข้อมูลเกี่ยวกับระดับการศึกษาของผู้ประกอบกิจกรรมเศรษฐกิจนอกระบบทำให้ทราบว่า ส่วนใหญ่ผู้ที่มีอาชีพในภาคนอกระบบนี้จะเป็นผู้มีการศึกษาอยู่ในระดับประถมศึกษา ร้อยละ 64 (ส่วนมากจะจบระดับประถมศึกษาปีที่ 4) รองลงมาได้แก่ ระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) และมัธยมศึกษาตอนปลายร้อยละ 20 , ระดับมัธยมศึกษาตอนต้นร้อยละ 9 , ระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.) และระดับอนุปริญญา ร้อยละ 4 และส่วนที่เหลืออีก ร้อยละ 3 ไม่ได้รับการศึกษา

จากการสัมภาษณ์เรื่องลักษณะอาชีพก่อนหน้าที่จะมาประกอบอาชีพในภาคนอกระบบนี้ ร้อยละ 63 ตอบว่าเคยประกอบอาชีพอื่นมาก่อน โดยอาชีพส่วนใหญ่จะเป็นลูกจ้างบริษัทถึงร้อยละ 38.09 และในปัจจุบันร้อยละ 92 ตอบว่าไม่ประกอบอาชีพอื่นๆ เสริม ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่าหากผู้ประกอบการเหล่านี้ไม่มาประกอบอาชีพในภาคนอกระบบนี้แล้ว ก็จะเป็นผู้ไม่มีงานทำ ฉะนั้นการหาวิธีในการส่งเสริมอาชีพเหล่านี้จึงสิ่งที่ควรได้รับการพิจารณาควบคู่กับการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ

ตารางที่ 4.8 แสดงสัดส่วนของระยะทางระหว่างพื้นที่ประกอบการกับที่พักอาศัย

ระยะทาง	ร้อยละ
น้อยกว่า 1 กิโลเมตร	28.00
1 - 3 กิโลเมตร	41.00
3 - 5 กิโลเมตร	20.00
5 - 10 กิโลเมตร	6.00
มากกว่า 10 กิโลเมตร	5.00
รวม	100.00

ที่มา : จากการวิเคราะห์แบบสัมภาษณ์

4.3.2 สภาพเศรษฐกิจของผู้ประกอบกิจกรรมเศรษฐกิจนอกระบบ

ข้อจำกัดในด้านเงินทุนเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ผู้ประกอบกิจกรรมเศรษฐกิจนอกระบบไม่สามารถที่จะขยายกิจการให้มีขนาดใหญ่ได้ การประกอบอาชีพจึงทำเพื่อมุ่งหวังในการดำรงชีพไปวันๆ จากการสัมภาษณ์เกี่ยวกับขนาดของอาชีพ ร้อยละ 87 ไม่สามารถจะตอบได้ว่าอนาคตจะเป็นอย่างไร และยังคงประกอบอาชีพนี้ต่อไปเรื่อยๆ จนกว่าจะมีหนทางอื่น

หากพิจารณาในด้านรายได้ในแต่ละวันของผู้ประกอบกิจกรรมเศรษฐกิจนอกระบบจะพบว่ามีความแตกต่างกันมาก ตั้งแต่ไม่มีกำไรเลย จนถึงมีกำไรมากกว่า 1,000 บาทต่อวัน ซึ่งส่วนมากร้อยละ 43 ของผู้ประกอบกิจกรรมเศรษฐกิจนอกระบบได้กำไรจากการประกอบการประมาณ 300-500 บาทต่อวัน รองลงมา ร้อยละ 32 ได้กำไรจากการประกอบการ

ประมาณ 200–300 บาทต่อวัน และมีอยู่เพียงร้อยละ 4 ที่ได้กำไรเกินกว่า 1,000 บาทต่อวัน จากการสัมภาษณ์ผู้ประกอบการธุรกิจนอกระบบ ร้อยละ 70 ถือว่ารายได้ส่วนนี้เป็น รายได้หลักของครอบครัว ด้านรายจ่ายในแต่ละวันของผู้ประกอบการ ร้อยละ 35 อยู่ในช่วง 500–1,000 บาทต่อวัน รองลงมาได้แก่ 2,000–4,000 บาทต่อวัน ร้อยละ 26 และรายจ่ายในแต่ละวันจะมีส่วนสัมพันธ์กับรายได้อยู่มาก สำหรับต้นทุนที่ใช้ในการเริ่มประกอบกิจการอยู่ใน ช่วง 1,000–4,000 บาท ร้อยละ 32 และอยู่ในช่วง 4,000–10,000 บาท ร้อยละ 23 ที่มาของ แหล่งเงินทุนนั้น ร้อยละ 63 มาจากเงินสะสมของผู้ประกอบการเอง รองลงมาได้แก่ เงินที่ได้มา จากการกู้ยืม ร้อยละ 30 ซึ่งเป็นการกู้ยืมจากเพื่อนบ้านและผู้ออกเงินกู้ และเงินกู้ยืมนี้โดยมากจะ เสียดอกเบี้ยร้อยละ 20 ส่วนที่เหลือเป็นการกู้ยืมเงินมารวมกับเงินสะสมของตนเอง ร้อยละ 7

ตารางที่ 4.9 แสดงสัดส่วนกำไรจากการประกอบการในแต่ละวัน

กำไร (บาท/วัน)	ร้อยละ
ประมาณ 100	10.00
200 - 300	32.00
300 - 500	43.00
800 - 1,000	11.00
มากกว่า 1,000	4.00
รวม	100.00

ตารางที่ 4.10 แสดงสัดส่วนต้นทุนและรายจ่ายในแต่ละวัน จากการประกอบการ

รายจ่าย	ร้อยละ
ต้นทุนเริ่มแรก	
0 - 500	17.00
1,000 - 4,000	32.00
4,000 - 10,000	23.00
10,000 - 20,000	15.00
มากกว่า 20,000	13.00
รวม	100.00
รายจ่ายรายวัน(บาท/วัน)	
0 - 100	16.00
200 - 500	19.00
500 - 1,000	35.00
2,000 - 4,000	26.00
มากกว่า 4,000	4.00
รวม	100.00

ที่มา : จากการวิเคราะห์แบบสัมภาษณ์

4.3.3 สภาพครอบครัวของผู้ประกอบกิจกรรมเศรษฐกิจนอกระบบ

ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับสมาชิกในครอบครัวจะเป็นตัวบ่งชี้ถึงสภาพความเป็นอยู่ของผู้ประกอบกิจกรรมเศรษฐกิจนอกระบบได้เป็นอย่างดี หากพิจารณาถึงรายได้จากการประกอบการควบคู่ไปกับจำนวนสมาชิกในครอบครัวที่ต้องมีค่าใช้จ่ายต่างๆ มากมาย จะเห็นว่าทำไมผู้ที่มีอาชีพนอกระบบเหล่านี้ถึงต้องดิ้นรนอยากมากเพื่อความอยู่รอดของตนเองและครอบครัว จากการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า สมาชิกในครอบครัวของผู้ประกอบกิจกรรมเศรษฐกิจนอกระบบมีจำนวนอยู่ระหว่าง 4-6 คน ถึง ร้อยละ 70 แต่ถ้าพิจารณาถึงสมาชิกในครอบครัวที่มีรายได้ จะทำให้ทราบว่า มีสมาชิกในครอบครัวเพียง 1-2 คนเท่านั้นที่มีรายได้ โดยมีสัดส่วนสูงถึงร้อยละ 65 และรายได้กับรายจ่ายของครอบครัวนั้นจะมีส่วนสัมพันธ์กันอยู่มาก

ตารางที่ 4.11 แสดงสัดส่วนสมาชิกในครอบครัวและสมาชิกที่มีรายได้

สมาชิกในครอบครัว	ร้อยละ
1 - 3 คน	12.00
4 - 6 คน	70.00
7 - 10 คน	18.00
รวม	100.00
สมาชิกที่มีรายได้	
1 - 2 คน	65.00
3 - 4 คน	22.00
5 - 8 คน	13.00
รวม	100.00

ที่มา : จากการวิเคราะห์แบบสัมภาษณ์

4.3.4 ความสัมพันธ์ของการประกอบกิจกรรมเศรษฐกิจนอกระบบกับวิถีชีวิตเมือง

จากการสัมภาษณ์ลูกค้าและผู้ที่ใช้บริการของกิจกรรมเศรษฐกิจนอกระบบทำให้ทราบว่า การประกอบกิจการเหล่านี้มีความจำเป็นอย่างมากในการดำเนินชีวิตของผู้คนในเมืองเป็นแหล่งอาหารและบริการราคาถูก และโดยเฉพาะอย่างยิ่งกิจกรรมนอกระบบที่เป็นลักษณะของการค้า เช่น หาบเร่-แผงลอย ที่มีบทบาทในแลกเปลี่ยนสินค้าและบริการทั้งภายในเขตชุมชนเมือง และระหว่างเขตชุมชนเมืองกับชนบท เป็นตัวกลางเชื่อมระหว่างเมืองที่เป็นแหล่งแลกเปลี่ยน

เปลี่ยนสินค้ากับชนบทที่เป็นแหล่งผลิตสินค้า สินค้าจากชนบทหลายชนิดถูกกระจายโดยผู้ค้าเหล่านี้ ทำให้ผู้คนเมืองมีสินค้าบริโภคหลากหลายขึ้น

จากการสัมภาษณ์ทัศนคติของผู้ประกอบกิจกรรมเศรษฐกิจนอกระบบถึงเรื่องความสำคัญของอาชีพตนกับการดำเนินชีวิตของผู้คนในเมือง ร้อยละ 94 ตอบว่า อาชีพของตนมีความจำเป็นกับผู้คนในเมือง เนื่องจากการเป็นแหล่งขายสินค้าและบริการใกล้บ้าน สะดวกรวดเร็ว มีราคาถูก และจากการสัมภาษณ์ผู้ใช้บริการของกิจกรรมเศรษฐกิจนอกระบบ ร้อยละ 68 มีความคิดว่าการประกอบกิจกรรมเหล่านี้มีความจำเป็นมากต่อการดำเนินชีวิตประจำวัน และเหตุผลที่ใช้บริการ ร้อยละ 53 ให้เหตุผลว่าใกล้ที่พักอาศัยและการใช้บริการมีราคาถูก

ในแง่วัฒนธรรมและสังคม การประกอบกิจกรรมเศรษฐกิจนอกระบบเหล่านี้อาจถูกมองว่าเป็นพวกหาเช้ากินค่ำ การศึกษาน้อย มีความเป็นอยู่อย่างง่ายๆ ใช้พื้นที่สาธารณะในการหากิน เป็นประโยชน์ส่วนตัว กีดขวางทางสัญจร ขาดระเบียบและก่อให้เกิดความรำคาญแก่ผู้อื่น แต่หากทำความเข้าใจกับมูลเหตุของการเกิดกิจกรรมเหล่านี้ให้ถ่องแท้แล้ว จะเห็นว่าผู้คนพวกนี้เป็นผู้ไม่มีอาชีพที่มั่นคง ขาดที่ทำกิน การเข้าไปใช้พื้นที่สาธารณะไม่ได้คิดที่ก่อปัญหาให้กับพื้นที่ แต่เพียงแค่ออใช้พื้นที่ที่คิดว่าจะไม่ก้าวก่ายผลประโยชน์ของผู้อื่นในการสร้างรายได้ที่ไม่ได้มากมายเพื่อนำมาใช้ในการดำรงชีวิตในเมืองที่มีแต่การแข่งขัน

ศูนย์วิทยพัทยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย